

necessariæ sint, sed quia non omnibus par librorum copia, aut antiquarum rerum notitia est, eas quoque bono usui futuras aliquibus spero.

Synchronus huic meo labori fuit labor longe dignior doctissimi mihique amicissimi P. Stampæ, sed discors in supputandis eorundem temporum eventibus sensus; ille enim anonymum Comensem nuper excusum suis notis illustrandum aggressus, ejusque vestigiis pede post pedem, ut aiunt, inhærens, Anselmum anno 1123, archiepiscopum agnovit. Ego vero, Landulphi mei testimonio fretus, nonnisi anno 1126 eundem electum in archiepiscopum assevero; unde chronologica inter nos dissensio non modicæ difficultatis emersit. Hanc, ut per litteras familiares intellexit prælaudatus Muratorius, ea, qua præstat, in historiis facilitate statim conciliare studuit, præfationemque contexit ad eundem Anonymum, in qua candide affirmans Olricum, cui Anselmus successit, nonnisi anno 1126 ex hac vita decessisse, ut ego statui contra adductos ibi plures egregios scriptores, nihilominus credibile ait Olrico adhuc vivente electum etiam Anselmum in archiepiscopum, ut nunc dicimus coadjutorem, quemadmodum jam in usu Ecclesiæ fuisse ex Thomasso liquet. Hujusmodi autem consuetudinem in Ecclesia quoque Mediolanensi viguisse asserit, tum hoc Anselmi exemplo, tum alio Algisii, quem triennio ante mortem S. Galini jam archiepiscopum opinatur, innixæ subscriptionibus ad diplomata, de quibus in notis erit sermo, et auctoritate anonymi ipsius, qui ad annum 1123 de Anselmo scribit: Archiepiscopus inthronizatus, sed male pactus. At ego veneror eruditionem doctissimi viri, verum in ejus sententiam flecti non possum, argumentis haud levibus ductus, quæ ad notam 6 capitis 37 rejeci, ne hic diutius lectorem morarer: neque proinde vel minimam ducit rimam illa conjunctio animorum, qua nos arctissima necessitudo constringit; quin juxta leges ingenuæ amicitie est, posse unumquemque libere sincereque expromere sensum suum, ut eligat eruditus lector, quam melioribus suffultam fundamentis judicaverit partem.

Cæterum, ut de præstantia hujus Historiæ aliquid disseram, id unum proferre sufficeret, statim ac prodire in lucem nonnulla ejusdem fragmenta, Purcellio vulgante, excepta fuisse ab eruditis viris tanto plausu, ut in suas quisque lucubrationes ille certatim transferre curaverit. His enim Papebrochius exegesis suam Mediolanensium antistitem auxit, Ughellus in Italia sacra plurium episcoporum lacunas explevit, Pagius ubertiores ad Baronii Historiam criticas notas adornavit, ut sileam privatos quamplures urbium finitimarum, atque externos etiam scriptores, qui magni fecere auctorem nostrum in describendis annalibus

A temporum illorum; tum testis cœvus, atque ut plurimum etiam præsens rebus quas narrat, indubiam sibi fidem conciliet, ac tenebricoso illo ævo, inopia scriptorum non modicum laborante, propitium veluti sidus affulgeat. Id unum affirmare valeo, cum patriæ quoque nostræ limites egreditur, summorum pontificum, imperatorum ac principum gesta commemorans, ita veritati semper calamum attemperasse, ut a me collatus cum ætatis illius historiis, ab exteris conscriptis, consentire cum hisdem pene omnino videatur. Quæ tamen lucis plurimum arripit ex scripto Landulphi, Historia est Mediolanensis, a chronographis nostris Corio, Calcho, Morigia, Ripamontio, aliisque, in iis quæ ad illa tempora spectant, adeo confusa, ut extricari vix possit. Mirum est quanta inter ipsos varietas sit in assignanda Mediolanensium antistitem sede, cum integro quandoque decennio aliquorum ætas decurtetur, aliorum vero ultra modum producat; præpostero etiam ordine eorundem successio refertur, aliis ante alios male collocatis; gesta denique quamplura dissonis prorsus veritati narrationibus accumulantur. Rem exemplis firmarem, nisi supervacaneum crederem hic, per compendium quoque congerere, quæ toto ferè opere adnotare minime omisi. His autem omnibus emendandis præsto est Landulphus, qui novam veluti faciem Historiæ Mediolanensi, præcipue ecclesiasticæ induxit. Quocirca etiam non incongruum putavi seriem chronologicam rerum ad hoc Landulphi opus spectantium in primo ejusdem fronte deligere, ut unico veluti obtutu rem omnem inibi pertractatam commode lector percipiat.

Ut hanc editionem adornarem duo mihi exemplaria ad manus fuere in Ambrosiana bibliotheca, alterum a clarissimo Muratorio in præfatione sua memoratum, alterum vero quod eo postmodum reperi, cum vastam manuscriptorum molem evolverem, ut in suas thecas atque indicem redigerentur. Testatur autem in ejus fronte Jo. Antonius Castillioneus, publicus, ut ipse ait, imperiali auctoritate notarius, se exemplar istud contulisse cum autographo Caroli a Basilica Petri episcopi Novariensis, in collegio S. Marci Novariæ. Cum his ego (adlaborante etiam indefesso viro Philippo Argelato) metropolitanum codicem contuli, atque inde varias nonnullas lectiones decerpsi quas obscurioribus locis auctoris nostri elucidandis satis opportunas censui, easque signavi numeris arabicis 1 et 2, ut ex quo codice eruta forent lector dignosceret; primo enim numero iudicatur exemplar Muratorio jam notum, secundo alterum Caroli a Basilica Petri a me nuper inventum. *ils.* sunt de quibus te monitum volui; si quid in hoc reo labore minus probatum offenderis, benigne indulge, et vale.

SERIES CHRONOLOGICA

RERUM AD HANC HISTORIAM PERTINENTIUM

IN COMMENTARIIS DIGESTA.

Anno 1095. Conradus, Henrici III seu IV imp. filius, Madoetie ac Mediolani ab Anselmo archiepiscopo coronatur. *Cap. 4, num. 21.* — Anselmus Mediol. archiep. moritur. *Ibid.*

1095. Urbanus II Placentiæ synodum celebrat. *Cap. 28, num. 6.* Mediolanum venit. *Ibid., num. 7.* — Arnulphus, Anselmi III successor, in archiepisco-

pum Mediolan. consecratur. *Cap. 1, num. 1.* — Conradus, Italiæ rex, in Tusciam pergat nuptias celebraturus. *Cap. 1, num. 31.* — Beatus Albertus Cluniacensis Pontidii monasterium condit. *Cap. 21, num. 1.*

1096. Armanus card. eligitur in Brixianensem episcopum. *Cap. 1, num. 7.* — Urbanus II e Galliis redit Mediolanum iterum venit, et in templo Sanctæ

Theclæ sermonem ad populum e suggestu habet. *Cap. 28, num. 7 et 8.*

1097. Arnulphus Mediol. archiep. moritur. *Cap. 1, num. 8 et 28, num. 13.* — Landulphus de Badagio in archiepiscopum a clero Mediol. electus ab Arnano card. Brixiensi episcopo rejicitur. *Cap. 1, num. 5 et 9.* — Anselmus de Buis eidem substituitur, et ab Arnano confirmatur. *Ibid., num. 14.* Pallium ab Urbano II per legatum apostolicum recipit. *Ibid., num. 18.*

1098. Anselmus IV, Med. archiep., immunitatem indulget venientibus ad festum SS. Protasii et Gervasii. *Cap. 2, num. 5.*

1099. Conradus, Henrici IV filius, in Tusciam secundo proficiscitur. *Cap. 1, num. 31.* — Urbanus II, summus pontifex, moritur. *Cap. 1, num. 32, et Cap. 8, num. 1.* — Anselmus IV archiep. sancti Arialdi corpus transfert et S. Celsi ad S. Dionysii ecclesiam. *Cap. 3, num. 5.*

1100. Grossulanus in episcopum Saonensem eligitur et consecratur. *Cap. 3, num. 4 et 7.* Anselmi archiep. Mediol. vicarius constituitur. *Ibid.* Biennio in eo munere perdurat. *Cap. 4, num. 6.* — Anselmus Mediolan. archiep. ad Hierosolymitanum bellum proficiscitur. *Cap. 2, num. 5.*

1101. Conradus, Henrici IV filius, moritur. *Cap. 1, num. 32.* — Anselmus Mediol. archiep. Constantinopoli obiit. *Cap. 2, num. 8.*

1102. Grossulanus in archiepiscopum Mediol. eligitur. *Cap. 5, num. 4.* De Simonia apud summum pontificem accusatur. *Ibid., num. 8.* Pallium suscipit a sancto Bernardo cardinali delatum. *Ibid., num. 11 et seqq.* Synodum provincialem Mediolani celebrandam indicit. *Cap. 9, num. 2.*

1103. Synodus provincialis tempore Quadragesimæ a Grossulano celebratur. *Cap. 9, num. 9.* — Liprandus presbyter innocue per ignem transit die 25 Martii, ut simoniam archiepiscopi Grossulani divino iudicio comprobet. *Cap. 10, num. 3 et 6.* — Grossulanus statim peracto ignis iudicio Romam ad Paschalem II proficiscitur. *Cap. 11, num. 5.* Ab eodem summo pontifice eximii honoribus cumulatur. *Ibid., num. 9.*

1105. Grossulanus in synodo Lateranensi a Paschali II celebrata sedi Mediolanensi restituitur. *Cap. 11, num. 12.* A Mediolanensibus pellitur. *Cap. 12, num. 5.* — Landulfus de Varegate post synodum Lateranensem in Astensem episcopum eligitur. *Cap. 11, num. 15.* — Henricus Junior contra patrem rebellat. *Cap. 13, num. 3.* — Reliquiæ insignes in ecclesia S. Mariæ ad Portam Mediol. reperiuntur, et ob id universi cleri et populi supplicatio habetur, omnium solemnior. *Cap. 22, num. 2 et seqq.*

1106. Cometes longissimum trahens crinem in occidente apparet. *Cap. 13, num. 5.* — Henricus IV imp. Loodii moritur. *Ibid., num. 4.* — Liprandus presbyter in Vallettellinam secedit. *Cap. 16, num. 1.* — Annua celebritas pro inventis sacris reliquiis S. Mariæ ad Portam publico decreto statuitur. *Cap. 22, num. 6.*

1107. Laudense bellum incipit. *Cap. 16, num. 1.* — Liprandus presb. e Vallettellina Mediolanum redit. *Ibid.*

1109. Mediolanenses urbem Landensem ex improviso captam statim dimittere a Cremonensibus compelluntur. *Cap. 16, num. 5.*

1110. Grossulanus Hierosolymas peregrinatur. *Cap. 17, num. 9.* — Ardericum Laudensem episcopum, summum Mediolani vicarium designat. *Ibid.* — Olicus Vicedominus in archipresbyterum eligitur. *Ibid., num. 6.* — Sacros ordines Januæ suscipit. *Ibid., num. 13.* — Cremonenses a Mediolanensibus apud Brixianorum campum victi. *Ibid., n. 14.* — Henricus V in Italiam descendit. *Cap. 18, num. 2.*

1111. Henricus V Romanus petit. *Ibid., num. 3.* — A Paschali II Idibus Aprilis coronatur. *Ibid., num. 13.* — In Germaniam redit. *Ibid., num. 14.* — Otto

A Mediolanensis vicecomes Romæ interimitur. *Ibid., num. 11.* — Urbs Laudensis a Mediolanensibus capitur ac deletur. *Ibid., num. 18.* — Jordanus de Clivi, postea archiepiscopus, in sacerdotem ordinatur Januæ. *Cap. 19, num. 8.* — Pluviarum et fluminum mira exundatio Octobri mense terrore populos implet. *Cap. 20, num. 1.*

1112. Jordanus de Clivi in archiepiscopum Mediol. Kal. Januarii eligitur. *Cap. 21, num. 3.* — Eidem pallium Roma desert Mamardus Taurinensis episcopus. *Cap. 21, num. 9.* — Recusatum primo, post sex menses, die 6 Decembris suscipit. *Cap. 25, num. 2.* — Liprandus presb. ad Pontidii monasterium pergit die 6 Decembris. *Cap. 24, num. 2.*

1113. Presbyter Liprandus in Pontidii monasterio sancte moritur 6 Januarii, et miraculis claret. *Cap. 24, num. 1 et 3.* — Grossulanus a Hierosolymitana peregrinatione redux Mediolanum ingreditur mense Augusto. *Cap. 26, num. 2.* — Civilis pugna inter Grossulani et Jordani fautores committitur. *Ibid., num. 7.* — Pace composita Grossulanus Placentiam se recipit. *Cap. 27, num. 1.* — Andreas Primiticerius decumanorum moritur. *Cap. 28, num. 3.*

1114. Nazarius Muricula mortuo Andrea Dalvulio substituitur primiticerius decumanorum. *Cap. 29, num. 1.*

1115. Paschalis I Romæ in Laterano concilium celebrat. *Cap. 29, num. 4.* — Sententia contra Grossulanum in synodo eadem profertur. *Ibid., n. 15.* — Arnanus Brixiensis episcopus deponitur, atque in ejus locum sufficitur Villanus. *Cap. 30, num. 2 et 3.* — Jordanus Mediolanum redit et Henricum imperatorem excommunicat. *Cap. 31, num. 2 et 3.*

1117. Grossulanus Romæ moritur in monasterio S. Sabæ vii Idus Augusti. *Cap. 29, num. 17.* — Terræmotus quadraginta dierum in Langobardia excitatur die 3 Januarii. *Cap. 31, num. 6.* — Jordanus concilium provinciale Mediolani celebrat. *Ibid., num. 8.* — Ugonus de Noceto ab Henrico institutum Cremonæ episcopum deponit, ac Ubertum substituit. *Cap. 46, num. 7.*

1118. Paschalis II moritur 21 Januarii. *Cap. 32, num. 1.* — Gelasius II, in summum pontificem electus, Henrici imp. insidias fugiens, Cajetam se recipit. *Ibid., num. 5.* — Ibidem presbyter et pontifex consecratur. *Cap. 33, num. 2.* — Romam reversus in Gallias proficiscitur. *Ibid., num. 4 et seqq.* — Henricus imp. Romæ in pseudopontificem eligi Burdinum curat. *Cap. 32, num. 10.* — In Germaniam redit. *Ibid., num. 17.* — Bellum Cumanum incipit. *Cap. 34, num. 6.* — Concilium episcoporum et principum Langobardorum Mediolani celebratur. *Cap. 34, num. 11 et 12.*

1119. Gelasius II Cluniaci moritur. *Cap. 33, num. 7.* — Calixtus II Gelasio succedit. *Ibid., num. 8.* — Remis Concilium celebrat 20 Octobris. *Ibid., num. 10.*

1120. Calixtus II e Galliis in Lombardiam venit ac Terdonæ consistit. *Cap. 35, num. 1.* — Inte Placentiam progrediens ibidem Paschale festum celebrat. *Ibid., num. 5.* — Romæ 3 Junii excipitur. *Ibid., n. 16.* — Jordanus archiep. Mediol. moritur. *Cap. 36, num. 2.* — Olicus vicedominus Jordano succedit 17 Novembris. *Ibid., num. 3.*

1121. Burdinus pseudopontifex capitur, ac Romam ignominiose perducitur. *Cap. 35, num. 17.* Atque in Cavensi monasterio includitur. *Ibid., num. 18.*

1122. Burdinus a Cava extractus a Calixto II in arcem Januæ transfertur. *Cap. 35, num. 18.*

1123. Calixtus II concilium generale Lateranense primum celebrat. *Cap. 36, num. 4.* — Olicus Mediol. archiep. Romam pergit, et in concilio ad dexteram summi pontificis sedet, frustra contranite archiepiscopo Ravennate. *Ibid., num. 8.*

1125. Henricus V imp. x Kal. Junii moritur. *Cap. 37, num. 5.*

1126. Orlicus Mediol. archiep. Maii 28 moritur. *Cap. 37, num. 6 et 7.* — Anselmus de Pusterula in archiepiscopum eligitur. *Ibid., num. 7.* — Romam ad pallium suscipiendum pergit. *Cap. 38, num. 2.* — Id tamen e manibus summi pontificis suscipere abnuit. *Ibid., num. 3.* — Mediolanum reversus in festo S. Michaelis solemniter suscipitur. *Ibid., n. 6.*
 1127. Urbs Cumana deletur a Mediolanensibus. *Cap. 37, num. 10.*

1128. Conradus in Italiam venit. *Cap. 39, n. 2.* — Modoetæ in Regem Italiæ coronatur 29 Junii. *Ibid., num. 7 et seqq.* — Iterum Mediolani in ecclesia S. Ambrosii coronam accipit ab Anselmo archiepiscopo. *Ibid., num. 11.*

1129. Conradus in Germaniam redit. *Cap. 39, num. 17.* — Concilium provinciale a J. Cremensi Card. Papiæ celebratur, ac in eodem Anselmus archiep. anathemate percussitur. *Cap. 39, num. 18.* — Cremonenses contra Cremæ castrum exercitum admovent. *Ibid., num. 21.*

1130. Honorius II 14 Februarii moritur. *Cap. 40, num. 1.* — Innocentius II die 15 Feb. eligitur. *Ibid., num. 2.* — Anacletus pseudopontifex creatur die 16 Feb. *Ibid.* — Anselmus de Pusterula archiep. pallium ab Anacleto pseudopontifice missum per legatos accipit. *Cap. 40, num. 3.*

1133. Mediolanensium agmen captivum Cremonam perducitur. *Cap. 41, num. 1.* — Concilium episcoporum provincialium Mediolani celebratur. *Ibid., num. 5.* — Anselmus archiep. a concilio, et universo clero et populo ab archiepiscopali sede extruditur. *Ibid., num. 9.* — Robaldus Albensis episcopus vicarius Mediolanensis Ecclesiæ constituitur. *Ibid., num. 10.*

1134. Innocentius II Pisis concilium celebrat tertio Kal. Junii. *Ibid., num. 13.* — Anselmi archiep. Mediol. depositionem confirmat. *Ibid., num. 16.* — Thedaldus Landrianus, Stephano de Guandeca mortuo, archipresbyter Ecclesiæ Mediolanensis renuntiatur. *Ibid., num. 14.* — S. Bernardus legatus a

A latere Innocentii II Mediolanum venit. *Ibid., num. 18; cap. 42, num. 4.* — In Mediolanensem archiepiscopum acclamatur. *Cap. 42, num. 7.* — Insulam Mediolanensem recusat. *Ibid., num. 11.* — Conradus Lothario imperatori obedientiam præstat, ejusque vexillifer constituitur. *Cap. 42, num. 1.*

1135. Conradus iterum Lothario fidelitatem jurat. *Ibid.* — Robaldus Albensis episcopus in archiep. Mediol. eligitur 29 Julii. *Cap. 42, num. 17.* — Mediolanenses bellum Cremonensibus indicunt, sed exitu infelici. *Cap. 42, num. 18.* — Anselmus archiep. Romam pergens a Goyso de Martinengo capitur, ac Pisas ad Innocentium II transmittitur. *Ibid., num. 22.*

1136. Cœnobium Claravallense Cisterciensis ordinis conditur. *Cap. 41, num. 5.* — Anselmus Romam captivus mittitur ab Innocentio II atque ibidem Augusto mense moritur. *Cap. 42, num. 25.* — Robaldus archiepiscopus Pisis Innocentio fidelitatem jurat. *Cap. 43, num. 2.* — Cremonenses proscriptos a Lothario imperatore excommunicat. *Ibid., num. 8.* — Pallium ab eodem summo pontifice transmissum recipit. *Ibid., num. 3.* — Lotharius iterum in Italiam descendit. *Ibid., num. 6.* — In Ronchalia leges condit. *Ibid., num. 12.* — Papiam progreditur, ac deinde Abbatum Crassum, et Taurinum, ac Rhegium. *Cap. 44, num. 11; et 45, num. 2 et seqq.* — Papienses a Conrado Lotharii duce, prælio commisso in fugam vertuntur, ac deinde in gratiam imperat. pacta pecunia suscipuntur. *Cap. 45, num. 6 et 8.*

1137. Innocentius II mense Martii. Pisis Viterbium pergit, ut Lotharium imperatorem excipiat. *Cap. 42, num. 3.* — Cremonenses ab excommunicatione in ipsos a Robaldo lata solvit. *Cap. 46, num. 1.* — Mediolanenses Juvenaltam castrum Cremonensibus eripiunt, et eorum episcopum in bello captum in custodia per plures menses continent. *Ibid., num. 4, et 5.* — Episcopus Cremonensis, venenato custode, fuga carcere elabitur, et Cremonam redit. *Ibid.*

LANDULPHI DE S. PAULO

LIBER HISTORIARUM MEDIOLANENSIS URBIS.

CAPUT PRIMUM.

Anselmus de Buis in archiep. Med. eligitur an. 1094 (1). D Cum in diebus Robaldi Albanensis (2) episcopi

ferentis infulam archiepiscopatus Mediolanen., indignus dolor instaret Mediolanensibus pro suis militibus, et civibus captis Cremonæ, atque Papiæ (3),

CAP. I. — (1) Anni hujus epocham eandem prorsus in omnibus mss. Landulphi exemplaribus vidi. Falso tamen iisdem præfixam crediderim amanuensis imperitia, qui vel Historiam Landulphi unico descriptam contextu in multa capita dissecuerit, vel anni numerum male intellexerit. Compertum siquidem est, anno sæculi XI nonagesimo quarto nondum fuisse in archiepiscopum Mediolanensem consecratum Arnulphum, qui Anselmo huic proxime præcessit, et anno tantummodo sequenti a tribus episcopis post synodum Placentinam Mediolanum profectis, Urbano II mandante, inunctus fuit, ut testatur Bertholdus illius ævi scriptor ad ann. 1095; Anselmum vero nonnisi anno 1097 ad archiepiscopalem sedem promotum fuisse constat, ut mox dicemus.

(2) Vere *Albanensis*, sicuti legebatur in codice antiquo metropolitanae bibliothecæ, recenti manu usule correcto *Albanensis*. Alba enim Pompeja, cujus ille erat episcopus, urbs est Liguriæ ac Montisferrati, adhuc connumerata inter suffraganeos episcopatus Mediolanensis metropolis. Quod adnotatum hic volo pro omnibus hujus historiæ locis, in quibus, cum de hoc Robaldo mentio fit, male vox ista *Albanensis* fere semper usurpatur.

(3) Quæ hic a Landulpho innuntur, longe posterius accidere, quam ordo præsentis historiæ postulat. Robaldus enim in archiepiscopum Mediolanensem electus est sæculo sequenti jam multum provecto, ut in postremis hujus libri capitibus videbitur. Cur autem hujusmodi rerum memoriam, quæ longo post tempore contingere, hic præmiserit auctor